

SPESIALENHETEN FOR POLITISAKER

PÅTALEVEDTAK

Dok. nr. 09

SAK NR 10964287 90/14-123

**X f. ██████ - LANGVARIG OPPHOLD I POLITIARREST VED BERGEN
SENTRUM POLITISTASJON, FRA TIRSDAG 21. JANUAR 2014 TIL MANDAG
27. JANUAR 2014**

Anmeldelsen

Advokat Fredrik Verling har i brev av 6. februar 2014 til Spesialenheten for politisaker bedt om at enheten vurderer mulig straffansvar for tjenestepersoner i Hordaland politidistrikt i sammenheng med at X ble holdt i politiarrest ved Bergen sentrum politistasjon fra 21. januar 2014 kl. 14.15 til mandag 27. januar 2014 om formiddagen, da han ble overført til Ålesund fengsel.

Det fremkommer i anmeldelsen at X ble fremstilt for varetektsfengsling i Bergen tingrett fredag 24. januar 2014. X forklarte seg i retten om helsemessige svakheter og om de store påkjenningene han hadde ved å sitte i politiarresten. Tingretten bemerket i kjennelsen at det er viktig at siktede snarest blir overført til ordinært fengsel.

Da X om morgenen 27. januar 2014 fortsatt ble holdt i politiarrest, framsatte advokat Verling begjæring om nytt fengslingsmøte. Begjæringen ble trukket da det ble klart at X i løpet av dagen ville bli overført til Ålesund fengsel.

Advokat Verling anfører i brevet at Hordaland politidistrikt har brutt regler for hvor lenge varetektsinnsatte kan holdes i politiarrest, at bestemmelser i EMK er krenket og at det er utvist grov uforstand i tjenesten.

Spesialenhetens etterforskning

Politiadvokat A og politiinspektør S er begge avhørt med status som mistenkt. A avga forklaring 3. juni 2014. S avga forklaring 18. september 2014.

Spesialenheten har fra Hordaland politidistrikt mottatt kopi av arrestjournal med tiltak/status fra og med pågripelsen 21. januar 2014 og saksdokumenter knyttet til fengslingssaken.

Spesialenheten har mottatt opplysninger fra leder for arrest- og fremstillingsseksjonen ved Hordaland politidistrikt, E, og seniorkonsulent R ved Kriminalomsorg region Vest. Det er utarbeidet egenrapport om opplysningene fra E og R.

Spesialenheten for politisaker

Besøk: Grønnegt. 82

Post: Postboks 93, 2301 HAMAR

Tel: 62556100 Faks: 62556102

E-post: post@spesialenheten.no

MWT004

Nærmere om sakens faktum

X møtte tirsdag 21. januar til avhør hos politibetjent D. Under avhøret oppdaget politibetjent D at X hadde noe i bukselinningen foran som han forsøkte å skjule. Han ble av den grunn ransaket og det ble funnet narkotika.

Politiadvokat A har forklart at det med bakgrunn i de funn som ble gjort hos X, og hans historikk som rusmisbruker og vinningskriminell, ble besluttet å pågripe ham og sette ham i politiarrest. Det ble vurdert å foreligge bevisforspillelsesfare og fare for at X om han ikke ble pågrepet ville begå nye straffbare handlinger, jf. straffeprosessloven § 171 første ledd nr. 2 og 3.

X ble pågrepet etter ordre av politiadvokat A den 21. januar kl. 14.00. Han ble inkviret i politiarresten kl. 14.15.

Det ble besluttet at det skulle foretas ransaking på Xs bopel. Ransakingen anses ut fra opplysninger i oppdragsloggen å være avsluttet samme dag klokken 16.46. At ransakingen ble gjennomført tirsdag 21. går også fram av rapporten fra ransakingen som fremgår å være opprettet 22. januar kl. 11.03.

Det er notert i arrestloggen at det vil bli nytt avhør av X onsdag morgen. Avhøret ble først gjennomført torsdag 23. januar mellom klokken 10.39 og 12.04.

I arrestloggen er torsdag 23. januar kl. 14.37 notert at X ønsker seg framstilt for lege og at han er dårlig pga. abstinenser. Han ble ikke fremstilt for lege, men det blir klarert med legevakten at han kunne få medikamentet Truxal som politiet hentet på legevakten. Dette mottok han torsdag kveld klokken 20.59.

Politiadvokat A har i avhør med Spesialenheten opplyst at det formentlig var kapasitetsproblemer som gjorde at X ikke ble fremstilt for fengsling før fredag 24. januar. Det skulle fortas ransaking av hans bopel, samt foretas et nytt avhør av X. Politiadvokat A var selv i retten onsdagen, og hun hadde to fengslingssaker som måtte forberedes torsdag. Hennes kollega på gjengangeravsnittet, politiadvokat C, var heller ikke på jobb denne uken, slik at A måtte ta hånd om det som kom inn alene.

Politiadvokat A svarte på spørsmål fra Spesialenheten at hun ikke tenkte så mye på fristen i arrestforskriften § 3-1 om overføring fra politiarrest til fengsel innen to døgn. Hun har svart at overføring innen denne fristen; "Det skjer ikke". Hun har i ettertid kontrollert arrestloggen for den aktuelle perioden og den viser at 2 personer samme uke satt mer enn fem døgn og at 4 personer satt mer enn 4 døgn. A har vist til at ledelsen i politidistriktet betegner mangelen på varetektsplasser i fengslene som "en systemfeil".

Fredag 24. januar klokken 14.15 ble X fremstilt for varetektsfengsling ved Bergen tingrett. Av kjennelsen går fram at X har forklart seg om sin helsetilstand.

"Siktede har det forferdelig i arresten. Han har hallusinasjoner og er redd for å dø".

Kjennelsen fra Bergen tingrett forelå fredag 24. januar kl. 17.15 hvor X ble varetektsfengslet frem til 21. februar kl. 15.00 uten noen form for fengslingsrestriksjoner. Retten uttaler i kjennelsen (nederst på side 6);

"Retten vil i denne saken særlig bemerke at det er viktig at siktede snarest blir overført til ordinært fengsel. Han har nå sittet i arresten i rundt tre døgn, og med store

abstinenser. Retten forutsetter videre at politiet og fengselet sørger for at han får tett helsemessig oppfølging. ”

Det er verken i påtalemyndighetens skriftlige begjæring om fengsling eller i rettsboken opplyst hvorfor siktede ikke er fremstilt dagen etter pågripelsen, jf. straffprosessloven § 183, første ledd, tredje setning.

I arrestloggen er fredag 24. januar kl. 17.27 notert at X er varetektsfengslet til 21. februar kl. 15. I loggen er klokken 17.33 notert at det ikke er ledig plass i Bergen fengsel.

I arrestloggen for X er fredag 24. januar klokken 19.59 notert at jourhavende jurist (F) har foretatt en vurdering av forholdsmessigheten ved oppholdet i politiarresten og at han beslutter at innsatte kan forbli i politiarrest. Klokken 20.07 er notert at X er fremstilt for legevakt og klokken 21.09 er notert at han er klarert for videre opphold i arresten.

I arrestloggen er lørdag 25. januar klokken 07.24 notert at vakt sjef Bergen fengsel har oppgitt at det ikke er ledige fengselsplasser i dag. Et notat med samme innhold, ”ingen ledige plasser i dag” er notert søndag 26. januar klokken 09.05.

Da det ikke var ledig plass i fengsel lørdag 25. januar tok jourhavende jurist (F) kontakt med politiadvokat A. A ble da informert om at X var fremstilt for legevakt fredag kveld og at han uten merknader var ”klarert” for videre opphold i politiarresten. A mente etter dette at det ikke var noe konkret som der og da tilsa at X ikke kunne sitte videre. Hun la vekt på samfunnsvernet og faren for gjentakelse. Hun ba samtidig om at det ble ”presset på” for å skaffe fengselsplass.

Søndag 26. januar om morgenen ringte jourhavende jurist F på ny til A. Politiadvokat A ble informert om at X nå hadde sittet 4 døgn i arresten, noe hun syntes var lenge. Politiadvokat A ba om at Xs situasjon i arresten ble kontrollert og at det ble presset på videre for å skaffe fengselsplass.

Søndag ettermiddag rundt klokken 17.00 ble politiadvokat A på ny oppringt fra jourhavende (C). Den uriktige opplysningen A hadde mottatt tidligere på dagen om at X hadde sittet 4 døgn i arresten ble nå korrigert og det ble nå oppgitt til A at han hadde sittet 5 døgn i arresten. Det mente A var for lenge, og verken hun eller jourhavende C ville klarere for fortsatt opphold i politiarresten. Politiadvokat C ringte derfor til politiinspektør S. Politiinspektør S besluttet at dersom det var varetektsplass til X på mandag, så kunne han sitte i politiarresten til mandag.

I følge politiadvokat A ”pushet” jourhavende etter det mer på de som organiserer varetektsplasser og det ble da klart at det var to ledige plasser i Ålesund fra mandag 27. januar. Politiinspektør S ble informert om dette og besluttet da at X kunne sitte i politiarresten til mandag morgen/formiddag.

Spesialenheten legger ut fra sakens opplysning til grunn at det ikke på noe tidspunkt av arrestoppholdet ble vurdert om andre varetektsfengslede i Hordaland politidistrikt kunne løslates for å frigi plass for X.

Mandag 27. januar om morgen fremmet advokat Verling en begjæring til Bergen tingrett om løslatelse av X. Begjæringen ble trukket da det ble klart at X skulle overflyttes til Ålesund fengsel.

X ble overført til Ålesund fengsel 27. januar 2014 klokken 12.01, dvs. seks dager etter at han ble pågrepet.

Spesialenhetens vurdering

Spesialenheten for politisaker har som oppgave å etterforske og påtaleavgjøre saker som gjelder spørsmålet om ansatte i politiet og påtalemyndigheten har begått en straffbar handling i tjenesten. Aktuell straffbestemmelse anses i saken å være straffeloven § 325 første ledd nr. 1 om grov uforstand i tjenesten. Det skal mye til for at det kan konkluderes med at det er utvist grov uforstand. Høyesterett har uttalt at det kreves at det er ”utvist en kvalifisert klanderverdig opptreden som foranlediger sterke bebreidelser for mangel på aktsomhet”, jf. Rt. 1986 s. 670.

X ble holdt i politiarrest fra 21. januar kl. 14.15 frem til 27. januar kl. 12.00. Dette utgjør 5 dager og 22 timer. Det legges til grunn at oppholdet i politiarresten er å anse som isolasjon, jf. Rt. 2005 s. 1718.

Rettslige rammer

Straffeprosessloven § 183 første ledd lyder

”Vil påtalemyndigheten beholde den pågrepne, må den snarest mulig og senest den tredje dagen etter pågripelsen fremstille ham for tingretten på det sted der fremstilling mest hensiktsmessig kan skje, med begjæring om fengsling. Domstolloven § 149 første ledd gjelder ikke ved beregning av fristen. Er fremstilling for retten ikke skjedd dagen etter pågripelsen, skal grunnen til det opplyses i rettsboken. Kongen kan gi nærmere regler om bruken av og forholdene i politiarrest, herunder regler om elektronisk overvåking. § 187 a gjelder tilsvarende.”

Da fristen for å framstille for varetektsfengsling med virkning fra 1. juli 2006 ble utvidet til tre dager, ble det uttrykkelig forutsatt at det bare unntaksvis skal være aktuelt å vente med å framstille den siktede til lengstefristen løper ut, jf. Ot. prp. nr. 66 (2001-2002) pkt. 20.2:

”Hovedregelen er fortsatt at den siktede skal fremstilles snarest mulig. Bare unntaksvis kan det være aktuelt å vente med fremstillingen helt til fristen løper ut. Hvor lenge man kan vente, vil bero på forholdene i den enkelte saken, blant annet på hvor alvorlig forbrytelse det dreier seg om og på hvor komplisert og tidkrevende etterforskningen er.

Belastningen for den siktede må også tas i betraktning. Selv om det isolert sett er grunnlag for å vente med fremstilling til den tredje dagen, bør fremstilling skje før dersom den siktede ellers vil bli holdt lenger i politiarrest enn han ville ha blitt etter gjeldende rett, se punkt 4.3.3 foran.

Departementet understreker betydningen av at pågripelsen ikke varer lenger enn EMK art. 5 nr. 3, jf. SP art. 9.3 tillater, se nærmere punkt 4.1.2 foran. Påtalemyndigheten og retten bør føre en nøye kontroll med praksis på dette punktet.

Riksadvokaten omtalte i rundskriv 4/2006 endringene i straffeprosessloven § 183. Her heter det:

Punkt II: *"Politimeistaren og den ansvarlege politijuristen har eit særleg ansvar for å kontrollere at varetekt og restriksjonar, pågriping og bruk av politiarrest i samband med etterforsking berre vert bruka i samsvar med dette rundskrivet."*

Punkt III nr. 1: *"Viktige føresetnader for lovendringa er at den totale bruken av varetekt og politiarrest i samband med etterforskinga skal gå ned og at bruken av politiarrest ikkje skal auke, sjå Ot.prp. nr. 66 (2001-2002) s. 6 og 21- 23. Den utvida fristen for varetekt vil særleg kunne minske behovet for varetekt i saker der det er fare for tap av bevis. Påtalemakta skal arbeide aktivt og måleretta for at desse føresetnadene vert oppfylde. Den utvida fristen skal berre nyttast når det er naudsynt av omsyn til ei effektiv etterforsking. .."*

Riksadvokaten sendte 11. mai 2011 et skriv til politimestrene med overskriften "Påminning om fristene for varetektsfengsling" (Riksadvokaten-RA-2011-274). Brevet ble sendt ut med henvisning til en sak fra Spesialenheten.

Den lokale arrestinstruksen for Hordaland politidistrikt, spesialinstruks, arrest, dokumentnummer OS-100-02 (sist revidert 2.1. 2014) inneholder kun opplysning om lengstefristen for framstilling for varetekt. I pkt. 11.1. heter det: *"Pågrepet person innsatt i arrest, skal innen 3 dager for tidspunkt for pågrepelse framstilles for retten eller løslates"*.

Spesialenheten mener ut fra omstendighetene ved pågripelsen av X at det ikke var grunner til å vente til den tredje dagen etter pågripelsen med å framstille ham for fengsling. X møtte tirsdag 21. januar 2014 i avhør medbringende narkotika. Han ble siktet for forholdet og det ble etter beslutning fra påtalemyndigheten tirsdag ettermiddag ransaket på han bolig. Det ble ved ransakingen tatt beslag i en rekke gjenstander som ble antatt å være tyvgods. X avga forklaringer til politiet tirsdag 21. januar (kl. 12.13 – 13.28) og torsdag 23. januar (kl. 10.30 – 12.00).

Påtalemyndigheten har i fengslingsbegjæringen av 23. januar 2014 blant annet vist til at siktede med sin atferd viser at han er i en situasjon der han ruser seg og begår rusrelatert kriminalitet og at han fremstår ikke å ha vilje og/eller evne til å holde seg borte fra kriminalitet. Behovet for fengsling er begrunnet i hensynet til gjentakelsesfare, jf. straffeprosessloven § 171 nr. 3.

Spesialenheten kan ikke se at tidsbruken fra tirsdag 21. januar til fredag 24. januar var "naudsynt av hensyn til en effektiv etterforsking". Saken var allerede tirsdag 21. januar godt opplyst og at det synes tidlig å ha vært klart at X var høyaktuell for fengsling. Det legges derfor til grunn at den avgjørende årsaken til at X ikke ble framstilt før fredag 24. januar er at politiadvokat A var opptatt med andre gjøremål. A har blant annet vist til at hun onsdag 22. januar var opptatt med en hovedforhandling i retten og at hun på grunn av at den andre juristen ved gjengangeravsnittet var syk den aktuelle uken måtte håndtere det som kom inn alene. Hun forberedte til fredag 24. januar to fengslinger. X var den siste som ble framstilt.

Etter Spesialenhetens vurdering må ansvarlig jurist når han/hun ikke har kapasitet til å framstille personer i politiarrest for fengsling varsle overordnet om situasjonen slik at arbeidet med begjæring og framstilling kan overføres til andre. Hensynet til den pågrepne som sitter i politiarresten må veie tyngst. Politiinspektør S har forklart at retts- og påtaleenheten i Hordaland politidistrikt er bemannet med ca. 50 jurister. At

politimester og påtaleleder vil ha et ansvar for å følge opp i slike sammenhenger anses å følge av Riksadvokatens rundskriv.

Forskrift om bruk av politiarrest § 3-1 lyder;

”Den innsatte skal overføres innen to døgn etter pågripelsen, med mindre dette av praktiske grunner ikke er mulig. Er den innsatte under 18 år skal overføring skje snarest mulig og senest dagen etter pågripelsen. Dersom overføring skjer senere, skal begrunnelsen nedtegnes i arrestjournalen.”

En korresponderende bestemmelse er inntatt i straffegjennomføringsforskriften § 4-1, første ledd hvor det heter: *”Kriminalomsorgen skal stille fengselsplass til disposisjon for varetektsinnsatte og personer som politiet har pågrepet innen to døgn etter pågripelsen, med mindre dette av praktiske grunner ikke er mulig. Kriminalomsorgen og politiet plikter sammen å sørge for at slik overføring fra politiarrest til fengsel finner sted.”*

Politidirektoratet har i rundskriv RPOD-2006-14 av 15.8.2006 om bruk av politiarrest pkt. 7 uttalt at vilkårene for unntak fra hovedregelen i arrestforskriften § 3-1 om overføring innen to døgn er streng. Politidirektoratet ber i rundskrivet politidistriktene gjennom interne rutiner og instruksjoner legge til rette for overholdelse av fristen.

Loggen over arresttiltak for X inneholder først etter fengslingsmøtet 24. januar et notat knyttet til spørsmålet om ledig varetektsplass for han. Det er klokken 17.33. notert at det ikke er ledig plass i Bergen fengsel. Et nytt notat om det samme finnes 25. januar klokken 07.24. 26. januar klokken 09.15 er igjen notert ”Ingen ledig plass i Bergen fengsel i dag.”

Leder for arrest- og fremstillingsseksjonen i Hordaland politidistrikt E har i samtale med spesialletterforsker W i juni 2014 redegjort for hvilke rutiner som følges for å skaffe varetektsplasser. Spesialletterforsker W har skrevet en egenrapport fra samtalen.

E har forklart at politidistriktets rutine er å ringe Bergen fengsel klokken 07.00 hver morgen for å undersøke om det finnes ledige varetektsplasser. Dersom det opplyses å være fullt, kontaktes seniorkonsulent R ved Kriminalomsorgens regionkontor. R arbeider for å skaffe varetektsplasser over hele landet. R får hver morgen tilsendt en oversikt over pågrepne som sitter under kode ”varetekt politi”. Dette for at Kriminalomsorgen så tidlig som mulig skal få oversikt over hvilke behov som kan oppstå. Deretter sendes en ny e-post til R så snart det er klart en person vil bli framstilt for fengsling.

Spesialletterforsker W har også vært kontakt med seniorkonsulent R. R har blant annet forklart at hun hver ukedag mottar en e-post fra arrest og fremstillingsseksjonen i Hordaland politidistrikt. Hennes oppfølging av dette vil kunne bestå i at hun sender en felles melding til alle domskoordinatorer i alle fengsler om antall varetektsplasser det er behov for. R har oppgitt at det er store problemer med varetektsplasser over hele landet og at hun i juni 2014 har sendt varetektsfengslede fra Hordaland til Vadsø.

Spesialenheten legger til grunn at Kriminalomsorgens regionkontor vanligvis vil delta i arbeidet med å finne ledige varetektsplasser på ukedager og at Hordaland politidistrikt i helger primært vil ha kontakt med Bergen fengsel.

Politiadvokat A har på spørsmål fra Spesialenheten om hvordan politidistriktet forholder seg til 48-timers-regelen i politiarrestforskriften § 3-1 svart at overføring innen fristen "det skjer ikke". Hun forklarte i avhør at hun hadde kontrollert situasjonen i arresten samme uke som X satt der (uke 5). 2 personer hadde da sittet mer enn 5 døgn og 4 personer hadde sittet mer enn 4 døgn. Ukene forut for dette hadde det vært lignende oversitting. I følge A var situasjonen for januar 2014 samlet sett at 16 personer satt mer enn 5 døgn i arresten og en person satt 6 døgn. A har forklart at hun ikke har deltatt i arbeidet med å skaffe fengselsplasser og at dette ivaretas av arrest og fremstillingsseksjonen. Politiadvokat A har for øvrig vist til at ledelsen i Hordaland politidistrikt har omtalt problemene som man har hatt med å skaffe varetektsplasser som "en systemfeil".

Politiinspektør S har om sin kjennskap til X forklart at han var en svært aktiv gjengangerkriminell og at han var en typisk varetektskandidat. Bakgrunnen for at S ble kontaktet om oppholdet i arresten er at jourhavende når hun/han er i tvil om forholdsmessighet ved videre opphold i politiarrest skal ta kontakt med overordnet. S har forklart at han i sin beslutning om å la X sitte til neste dag (mandag) la vekt på opplysninger om Xs helsesituasjonen og at de fra mandag hadde fått lovnad om varetektsplass.

S har til tingrettens påpekning om viktigheten av at X overføres til fengsel, bemerket at situasjonen har vært og fortsatt er at de får denne type vurderinger fra retten i de fleste saker. *"Noen ganger må de foreta en konkret vurdering av det, da det ikke var tatt inn noen begrensninger i slutningen. De mener da at oppfølgingen fortsatt blir en forholdsmessighetsvurdering."*

S har for øvrig forklart at det gjennomgående har vært slik at personer har sittet 6 – 7 døgn i arresten "i denne type saker" og at det har vært alminnelig kjent hos overordnet påtalemyndighet, i Politidirektoratet og i Justis- og beredskapsdepartementet. S overleverte i avhør kopi av følgende brev:

Brev av 28. oktober 2010 fra Hordaland politidistrikt til statsadvokatene i Hordaland:

"Varetektssituasjonen – bruk av politiarrest – uholdbare forhold"

Brev av 10. november 2010 fra Hordaland statsadvokatembeter til Justisdepartementet:

"Varetektssituasjonen i Hordaland statsadvokatregion og bruk av politiarrest"

Brev av 4. oktober 2011 fra Hordaland politidistrikt til Kriminalomsorgen region Vest:

"Anmodning om varetektsplass – langvarig opphold i politiarrest."

Brev av 4. oktober 2012 fra Hordaland politidistrikt til Justisdepartementet,

Kriminalomsorgsavdelingen: "Mangel på varetektsplasser – systematikk og vedvarende krenkelse av grunnleggende menneskerettigheter"

Politidirektoratet har utarbeidet landsomfattende statistikk over antall personer som har sittet mer enn 48 timer i politiarrest. Statistikknotat 1/2014 inneholder oversikt over oversittere fra 2008 til 2013. I notatets pkt. 2 opplyses at antallet oversittere pr år på landsbasis har økt fra 2712 i 2008 til 4250 i 2013. Tabellen som viser antall arrestforhold over 48 timer fordelt på politidistrikt viser at Hordaland i 2013 hadde 516 arrestforhold som varte over 48 timer. Det høyeste antallet oversittere i 2013 hadde i følge tabellen Oslo politidistrikt med 1508.

Tabellen viser at Hordaland politidistrikt hvert eneste år fra 2008 har et høyt antall arrestforhold som har vart mer enn 48 timer. Høyest var antallet i 2012 med 587.

Oslo tingretts dom av 2. juni 2014, Innst. 165 L (2013-2014) og Riksadvokatens rundskriv av 4. juli 2014

Oslo tingrett kom i dom av 2. juni 2014 i sivil sak mot staten til at bruk av isolasjon i politiarrest overfor en saksøker utgjorde en krenkelse av EMK art 14 (diskrimineringsforbudet), jf. § 8 (retten til privatliv). Staten ble som følge av konvensjonsbruddene dømt til å betale erstatning for lidt tap og oppreisning. Dommen er anket over og ankeforhandling finner sted i 2015.

Stortinget behandlet 10. juni 2014 innstilling fra Justiskomiteen (Innst. 165 L (2013-2014) om representantforslag om lov om endringer i straffeprosessloven og straffgjennomføringsloven (straffeprosessuell frihetsberøvelse og innstramming av bruken av glattceller.) Stortinget besluttet å be regjeringen om 1) å vurdere tiltak for å heve kvaliteten på politiets glattceller i forbindelse med statsbudsjettet for 2015, 2) sikre at 48 timers-regelen overholdes strengt, og 3) forbedre systemet for overføring av pågripne til Kriminalomsorgens glattceller.

Riksadvokaten har i brev av 4. juli 2014 til statsadvokatene og politimestrene redegjort for Oslo tingretts dom og behandlingen av Innst.185 L og kommet med midlertidige retningslinjer om bruk av politiarrest.

Fra Riksadvokatens gjennomgang av Oslo tingretts dom gjengis:

Tingrettens syn på de krav som følger av EMK art. 8 kan oppsummeres i tre punkter: 1) De første 48 timene etter pågripelsen har isolasjon i politiarrest hjemmel i straffgjennomføringsforskriften § 4-2. Isolasjon i hele denne perioden kan imidlertid likevel utgjøre en krenkelse av art. 8 dersom det ikke foreligger et konkret fundert behov for å utelukke den pågripne fra fellesskap med andre. 2) Isolasjon i politiarrest etter de første 48 timer savner grunnlag i nasjonal rett dersom kapasitetsproblemer er den eneste omstendigheten som hindrer overføring til ordinær fengselsplass. 3) Etter at det er avsagt kjennelse om varetektsfengsling savnes et rettslig grunnlag for isolasjon i politiarrest med mindre retten har kommet til at vilkårene i straffeprosessloven § 186 a er oppfylt.

Tingretten vurderte videre om bruken av politiarrest utgjorde en konvensjonsstridig forskjellsbehandling etter EMK art 14, jf. art. 8. Domstolen la til grunn at innsatte i politiarrest befinner seg i en sammenlignbar situasjon med andre varetektsfanger, samtidig som den sistnevnte gruppen ikke er underkastet isolasjon med mindre retten har truffet særskilt kjennelse om det. For så vidt gjaldt perioden etter at fengslingskjennelsen forelå, kunne tingretten derfor ikke se at det kunne gis noen objektiv eller rimelig forklaring på hvorfor innsatte i politiarrest var underlagt et annet isolasjonsregime enn de som var plassert i ordinær varetektscelle. Mangel på tilgjengelige fengselsplasser ble ikke godtatt som begrunnelse for forskjellsbehandlingen.

Av Riksadvokatens midlertidige retningslinjer følger blant annet at fristen på 48 timer for overføring må overholdes så langt det er mulig innenfor gjeldende ressursrammer. Ved oversitting er det viktig å sikre god nok notoritet om begrunnelsen. Forut for fengsling må politiet løpende vurdere om det foreligger et konkret behov for å isolere den pågripne.

Når retten har avsagt kjennelse skal den fengslede ikke returneres til politiarresten med mindre det er besluttet isolasjon i medhold av straffeprosessloven § 186a eller det er

mulig å avhjelpe isolasjonsvirkningene. Dersom det ikke er utsikter til å skaffe en ordinær varetekstplass innen kort tid skal den fengslede løslates.

Politiinspektør S har i sin forklaring til Spesialenheten 18. september 2014 kommentert politidistriktets praksis etter Riksadvokatens nye retningslinjer. Han har her oppgitt at personer nå slippes mye raskere dersom det ikke er isolasjonsfengsling. Dersom det ikke er tilgjengelig varetekstplass blir de sluppet samme dag som kjennelsen foreligger.

Nærmere om spørsmålet om mulig straffansvar.

Spørsmålet om det er grunnlag for straffansvar etter straffeloven § 325 første ledd nr. 1 knytter seg til om de vurderinger som ble foretatt av frist for framstilling og varighet av Xs opphold i arresten i januar 2014 var tilstrekkelig aktsomme.

Etter Spesialenhetens vurdering ble det fra politidistriktets side ikke opptrådt i samsvar med lovgivers forutsetninger og Riksadvokatens direktiver i rundskriv 4/2006 når det gikk tre dager fra X ble pågrepet til han ble framstilt for retten for fengsling. Tiden som gikk fra tirsdag til fredag var ikke nødvendig av hensyn til etterforskningen og anses å skyldes at det i politidistriktet ikke har vært nødvendig oppmerksomhet mot å unngå at det går tre dager fram til framstilling. Etterforskningen gir inntrykk av at overordnet kontroll med denne fristen har vært mangelfull. At den ene av juristene ved gjengangeravsnittet var fraværende den aktuelle uken, anses ikke å gi akseptabel begrunnelse for at det gikk flere dager før X ble framstilt for retten. Den ekstrabelastningen fraværet av rutiner for ansvarsoverføring mellom påtalejurister har ført til av forlenget ventetid for X framstår som unødvendig og vil i seg selv av den grunn kunne anses å innebære en uforholdsmessighet.

Spesialenheten anser det så lenge lengstefristen i straffeprosessloven § 183 er overholdt imidlertid ikke å være grunnlag for å vurdere straffansvar for grov uforstand i tjenesten. Politidistriktets håndtering av fristen i straffeprosessloven § 183 bør gjennomgås administrativt, jf. påtaleinstruksen § 34-7, annet ledd.

Når det gjelder spørsmålet om aktsomhet og mulig straffansvar for enkeltpersoner knyttet til den mangelfulle overholdelsen av 48 timers fristen i arrestforskriften § 3-1 og den samlede varigheten av Xs opphold i politiarrest, vil Spesialenheten bemerke at en ikke kan se at det som fra politidistriktets side er omtalt som en systemfeil - at Kriminalomsorgen ikke kunne skaffe plass i fengsel - kan tillegges vekt av betydning i vurderingen av om frihetsberøvelsen i politiarresten var å anse som et forholdsmessig inngrep. Temaet for vurdering av forholdsmessighet er etter straffeprosessloven § 170a "sakens art og forholdene ellers". Dette må vurderes konkret i forhold til den pågrepne. Her vil særlig belastningen for den pågrepne, hans situasjon og forholdene frihetsberøvelsen skjer under stå sentralt.

Spesialenheten legger ut fra sin kjennskap til forholdene i arresten ved Bergen sentrum politistasjon til grunn at arresten ikke er velegnet for opphold med en varighet av seks dager og at det for Xs del ikke ble gjort noe særskilt for å avhjelpe isolasjonsvirkningene. Det er på det rene at X under oppholdet hadde helsemessige utfordringer knyttet til abstinenser. Samtidig er det klart at han fredag 24. januar hadde medisinsk tilsyn som klarerte for videre opphold i arrest.

Selv om de vurderingene som ble foretatt av politiet knyttet til varigheten av Xs opphold i politiarresten kan reises spørsmål ved, og nå i lys av Oslo tingretts dom og

Riksadvokatens etterfølgende direktiver, kan det etter Spesialenhetens vurdering ikke rettes så sterke bebreidelser mot politiadvokat A eller politiinspektør S at det kan konkluderes med straffansvar. I vurderingen av om det er opptrådt straffbart vil etter Spesialenhetens vurdering det vedvarende problemet med å skaffe varetektsplasser og at dette var kjent hos politiets ledelse være et moment i vurderingen av straff som veier mot straff.

Spesialenheten viser for øvrig til at Høyesteretts ankeutvalg i en kjennelse inntatt i Rt. 2010 s. 65, som gjelder person som var fengslet pga av gjentakelsesfare har uttalt følgende: *”Det er høyst uheldig at siktede måtte oppholde seg i politiarrest så lenge – det er opplyst at det ble hele åtte døgn – men utvalget er ikke enig i at oppholdet i seg selv gjør fortsatt fengsling uforholdsmessig. Det må foreta en bredere vurdering, der oppholdet vil inngå som et moment, slik også lagmannsretten har vurdert det. Utvalget kan heller ikke se at oppholdet innebar et brudd på EMK art 3 om tortur.”* Selv om kjennelsen ikke gjelder spørsmålet om straffansvar for politiet, anses den å innebære at det skal en del til før et straffansvar kan inntre.

Spesialenheten anser ikke det forhold at X ble overført til fengsel først mandag 27. januar å innebære at politiet har opptrådt i strid med rettens merknad om at X snarest må bli overført til ordinært fengsel. Politiet anses å ha fulgt opp rettens intensjon om snarest mulig overføring. Spesialenheten formoder at retten ville ha formulert seg annerledes dersom forutsetningen var at X skulle overføres straks.

Spesialenhetens samlede vurdering er at det ikke kan konkluderes med at politiadvokat A eller politiinspektør S utviste grov uforstand i tjenesten i sammenheng med Xs opphold i politiarresten ved Bergen sentrum politistasjon i januar 2014.

Spesialenheten har under arbeidet med saken vurdert om det er rimelig grunn til å iverksette etterforskning av Hordaland politidistrikt med henblikk på mulig foretakstraff i sammenheng med det som ut fra statistikkdata og opplysninger i forklaringer kan framstå som regelmessige og omfattende brudd på arrestforskriften § 3-1. Blant annet fordi politidistriktets praksis i dag fremstår å være vesentlig annerledes enn tidligere, er det ikke ansett å være rimelig grunn til å iverksette en slik etterforskning.

Spesialenheten anbefaler at politidistriktet i sammenheng med administrativ gjennomgang av saken ser nærmere på rutinene for samarbeid med kriminalomsorgen om varetektsplasser. Praksis som ble fulgt i januar 2014 hvor en i første omgang oversendte oversikt over pågrepne synes ikke å innebære at politiet har et godt system for prioritering. At det er forsøkt å skaffe varetektsplass for X fremgår først av arrestloggen fredag 24. januar. Det gir inntrykk av at det ikke er lagt noen innsats i å skaffe plass til ham før fengslingskjennelsen var avsagt, tre dager etter at han ble pågrepet. Spesialenheten mener arrestloggen for den enkelte pågrepne bør inneholde en samlet oversikt over hva som er gjort for å skaffe plass for arrestanten. Forklaringer i saken om at varetektsplasser skaffes ved å ”presse på” etterlater for øvrig inntrykk av noe vilkårlighet og antas å innebære at rutinene for samarbeid mellom politiet og kriminalomsorgen kan videreutvikles.

Vedtak

Saken henlegges for politiadvokat A og politiinspektør S som intet straffbart forhold anses bevist.

X v/advokat Fredrik Verling, politiadvokat A og politiinspektør S underrettes om vedtaket.

Vedtaket sendes politimesteren i Hordaland politidistrikt. Politidistriktet anmodes om å følge opp saken administrativt, jf. påtaleinstruksen § 34-7, annet ledd.

Kopi av vedtaket sendes til orientering Politidirektoratet og førstestatsadvokaten ved Hordaland statsadvokatembeter.

Sjefen for Spesialenheten for politisaker, 8. desember 2014

Jan Egil Presthus